

**Úrad Organizácie Spojených národov pre pomoc a prácu v prospech  
palestínskych utečencov na Blízkom východe**  
***The United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the  
Near East***

**JUDr. Natália Schneiderová, LL.M.**

**Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Ústav medzinárodného a  
európskeho práva**

### **Anotácia**

Predmetom príspevku je stručná analýza pôsobenia Úradu Organizácie Spojených národov pre pomoc a prácu v prospech palestínskych utečencov na Blízkom východe, vrátane výziev, ktorým v súčasnosti čelí. Kreácia úradu v roku 1949 mala prispieť k riešeniu palestínskej utečeneckej otázky, ktorá vznikla v dôsledku izraelsko-palestínskeho konfliktu, no samotná činnosť úradu je momentálne subjektom intenzívnej kritiky, a to najmä zo strany Spojených štátov amerických.

### **Annotation**

The aim of this article is to briefly examine the work of the United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East, including the present challenges it is facing. The agency was established in 1949 as part of the efforts to solve the Palestinian refugee crisis, which emerged as a result of the ongoing Israeli-Palestinian conflict. However, the agency's work and actions are currently facing intense criticism mainly from the United States of America.

### **Kľúčové slová**

Palestínski utečenci, UNRWA, definícia utečenca, financovanie, Blízky východ

### **Key words**

Palestinian refugees, UNRWA, definition of a refugee, financing, Middle East

### **Úvod**

Predmetom príspevku je stručná analýza fungovania a činnosti Úradu Organizácie Spojených národov pre pomoc a prácu v prospech palestínskych utečencov na Blízkom východe (UNRWA), ktorý bol založený ako subsidiárny orgán Organizácie Spojených národov (OSN) v súlade s článkami 7(2) a 22 Charty OSN. Kreácia úradu bola jednou z odpovedí OSN na vznik špecifickej situácie v špecifickom geografickom priestore, a keďže v tom čase sa verilo, že tento problém bude v dohľadnej dobe vyriešený, úradu bol daný len dočasný, trojročný mandát. Touto špecifickou situáciou bol (a ešte stále je) izraelsko-palestínsky konflikt, ktorý sa oficiálne datuje od roku 1948 a ktorý viedol ku vzniku fenoménu palestínskych utečencov na Blízkom východe. Úrad vznikol na základe rezolúcie 302 (IV),

ktorá bola prijatá Valným zhromaždením Organizácie Spojených národov (VZ OSN) dňa 8. decembra 1949, pričom mandát UNRWA bol zameraný na poskytovanie priamej pomoci a pracovných programov palestínskym utečencom v súlade s odporúčaniami Ekonomickej prieskumnej misie a v spolupráci s miestnymi vládami a na konzultovanie opatrení s relevantnými blízkovýchodnými vládami, ktoré majú byť prijaté postupne do doby, keď už medzinárodná pomoc v tejto oblasti nebude potrebná.<sup>[1]</sup>

Úrad začal oficiálne vykonávať svoju činnosť 1. mája 1950, a keďže v súčasnosti stále absentuje riešenie izraelsko-palestínskej otázky, jeho mandát bol mnohokrát predĺžený rozhodnutím VZ OSN, naposledy do 30. júna 2020. Úrad je unikátny tým, že sa zameriava výhradne na palestínskych utečencov, a momentálne svoju pomoc smeruje už na ich štvrtú generáciu. V čase jeho vzniku bolo za palestínskych utečencov považovaných približne 750-tisíc osôb, momentálne sa tento počet vyšplhal na päť a pol milióna. V prvých rokoch svojej existencie sa činnosť UNRWA sústredila predovšetkým na integráciu palestínskych utečencov v ich „dočasných“ domovoch v susedných štátoch a na ich zapájanie sa do pracovného trhu, no v súčasnosti úrad plní mnohé ďalšie funkcie a je často označovaný ako takzvaný kvázi-štát. Sídlo UNRWA sa nachádza v jordánskom Ammáne a v pásme Gazy, ale svoje zastúpenie má aj v New Yorku, Washingtone, Bruseli a Káhire.<sup>[2]</sup>

Úrad a jeho činnosť sú aj predmetom kritiky zo strany medzinárodnej komunity, a to z dôvodu jeho väzieb na teroristické hnutie Hamas, úrad taktiež podlieha starnutiu, stráca flexibilitu pri pomoci palestínskym utečencom, a nevie pružne reagovať na meniacu sa politickú klímu. Najväčšou výzvou, s ktorou však úrad momentálne bojuje, sú vážne finančné problémy, keďže Spojené štáty americké (USA), ktoré boli doteraz jeho hlavným darcom, pristúpili v roku 2018 k drastickému obmedzeniu objemu peňažnej pomoci (z 365 miliónov dolárov v roku 2017 na 60 miliónov dolárov v roku 2018).<sup>[3]</sup>

Problematika týkajúca sa UNRWA je mimoriadne zaujímavá aj s prihľadnutím na fakt, že ide o najstarší (humanitárny) úrad OSN, no táto téma nie je v súčasnej literatúre a najmä v našich zemepisných šírkach extenzívne pokrytá, a preto je cieľom príspevku taktiež prispieť k poznaniu v tejto oblasti.

## **UNRWA a otázka palestínskych utečencov**

Vznik UNRWA bol výsledkom kulminácie britských, amerických a medzinárodných diplomatických snáh o riešenie palestínskej utečeneckej otázky. Pôvodne navrhovaný názov- Úrad pre pomoc a prácu na Blízkom východe (Near East Relief and Works Agency)- bol na základe požiadavky arabských štátov zmenený na súčasný- Úrad OSN pre pomoc a prácu v prospech palestínskych utečencov na Blízkom východe (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East). UNRWA sa zodpovedá priamo VZ OSN a v súčasnosti je jedinou medzinárodnou agentúrou, ktorá bola založená v súvislosti s konkrétnym utečeneckým problémom v konkrétnej geografickej oblasti, pričom oblasť jej pôsobenia zahŕňa pásmo Gazy, Západný breh rieky Jordán (vrátane východného Jeruzalema), Sýriu, Libanon a Jordánsko. V princípe, všetky ostatné prípady týkajúce sa utečencov sú v kompetencii Úradu Vysokého komisára Organizácie Spojených národov pre utečencov (UNHCR), a to sa týka aj palestínskych utečencov, ktorí sa nachádzajú mimo vyššie uvedených oblastí.<sup>[4]</sup>

Základným dokumentom medzinárodného utečeneckého práva je Dohovor o právnom postavení utečencov z roku 1951 a jeho Protokol z roku 1967, na základe ktorých je v článku 1 pod písmenom a)

utečenec definovaný ako osoba, ktorá: „...v dôsledku udalosti pred 1. januárom 1951 sa nachádza mimo svojho štátu a má oprávnené obavy pred prenasledovaním z rasových, náboženských a národnostných dôvodov alebo z dôvodu príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo zastávania určitých politických názorov, nemôže prijať alebo v dôsledku uvedených obáv odmieta ochranu svojho štátu; alebo osobe bez štátneho občianstva, ktorá sa nachádza mimo štátu svojho doterajšieho pobytu v dôsledku týchto udalostí a ktorá sa tam vzhľadom na uvedené obavy nemôže alebo nechce vrátiť“.[5] Dohovor vyslovene vo svojom článku 1 pod písmenom d) stanovuje: „Tento dohovor sa nevzťahuje na osoby, ktoré v súčasnosti majú ochranu alebo pomoc iných orgánov alebo odborných organizácií Organizácie Spojených národov, než je Úrad Vysokého komisára Organizácie Spojených národov pre utečencov. Ak takáto ochrana alebo pomoc z akýchkoľvek dôvodov zanikla bez toho, aby sa o postavení týchto osôb definitívne rozhodlo podľa platných uznesení Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, vzťahujú sa na ne ipso facto ustanovenia tohto dohovoru“.

Toto ustanovenie teda vylučuje z využívania výhod poskytovaných dohovorom tých Palestínčanov, ktorí sa stali utečencami v dôsledku izraelských-palestínskych konfliktov v rokoch 1948 alebo 1967 a ktorí dostávajú ochranu alebo pomoc od UNRWA. Dohovor teda bráni prekryvaniu sa kompetencií UNRWA a UNHCR a v spojení so štatútom UNHCR zaisťuje kontinuitu ochrany a pomoci pre palestínskych utečencov. Ak sa daná osoba nachádza v oblasti, v ktorej vyvíja svoju činnosť UNRWA, takáto osoba by mala byť považovaná za osobu, ktorá „v súčasnosti dostáva ochranu a pomoc od iných orgánov a agentúr [než UNHCR]“ v zmysle článku 1 písmena d) a je preto vylúčená z využívania výhod dohovoru z roku 1951.[6] Palestínsky utečenec žijúci v oblasti pôsobenia UNRWA, nemá teda možnosť využívať výhody medzinárodného práva poskytované UNHCR, pokiaľ nechce stratiť privilégiá poskytované UNRWA.

Samotný mandát UNRWA je odvodený od rezolúcií jeho „nadradeného“ orgánu, ktorým je VZ OSN, ale aj od žiadostí ostatných relevantných orgánov, predovšetkým generálneho tajomníka OSN. UNRWA teda nedisponuje konštitučným inštrumentom ani štatútom a jej mandát netvorí jeden konzistentný dokument, ale treba ho odvodiť práve od vyššie spomenutých rezolúcií a žiadostí. VZ OSN teda každoročne schváli sériu rezolúcií týkajúcich sa UNRWA, väčšinou pod názvom „Operácie Úradu Organizácie Spojených národov pre pomoc a prácu v prospech palestínskych utečencov na Blízkom východe“ a „Osoby vysídlené v dôsledku vojny z júna 1967 a následných nepokojov“.[7] Problematickou oblasťou je, že pri vzniku palestínskej utečeneckej otázky bol tento problém vnímaný ako dočasný a nie ako problém, ktorý by mal pretrvať viac ako 70 rokov, a preto pôvodne UNRWA vznikla len ako dočasná agentúra OSN, ktorej mandát bol pridelený len na dobu troch rokov, t.j. do vyriešenia palestínskej utečeneckej otázky.[8]

Aj napriek svojej „dočasnosti“, UNRWA naďalej vykonáva svoje úlohy a poslanie vo vzťahu k palestínskym utečencom, keďže riešenie tejto zložitej otázky je stále v nedohľadne.

### Kto je vlastne palestínskym utečencom?

Aktivity UNRWA sa sústreďia na palestínskych utečencov, a aj keď je tento pojem kľúčový, VZ OSN ho nikdy explicitne nedefinovalo. Čo sa týka UNRWA, pracovná definícia termínu „palestínski utečenci“ sa v priebehu rokov vyvíjala, avšak od roku 1984 znie takto: „osoby, ktorých zvyčajným miestom pobytu

*bola počas obdobia od 1. júna 1946 do 15. mája 1948 Palestína a ktoré stratili domov aj prostriedky živobytia v dôsledku konfliktu, ktorý sa odohral v roku 1948.”*<sup>[9]</sup> Táto definícia bola publikovaná aj v roku 2009 v rámci Konsolidovaných inštrukcií o spôsobilosti a registrácii, pričom treba povedať, že ide o pracovnú, resp. administratívnu definíciu UNRWA, a nie je definíciou v zmysle medzinárodného práva.

UNRWA ďalej uvádza, že palestínski utečenci a potomkovia mužských palestínskych utečencov, vrátane legálne adoptovaných detí, majú právo registrácie pre služby UNRWA. Úrad akceptuje nové prihlášky od osôb, ktoré si želajú byť registrované ako palestínski utečenci. Z tohto vyplýva, že štatút palestínskeho utečenca je dedičnou záležitosťou, čiže aj potomkovia utečencov sa stávajú utečencami napriek tomu, že v krajine, z ktorej jej predkovia ušli, nikdy nežili. V tejto súvislosti je potrebné poukázať na tri paradoxy:

- Tí utečenci, ktorí nepotrebovali pomoc, alebo opustili územie spadajúce do pôsobnosti UNRWA neboli registrovaní
- Potomkovia pôvodne registrovaných utečencov zdedili tento utečenecký status (viď vyššie) odhladiac od faktu, že mohli získať občianstvo iného štátu a/alebo opustiť územie, v ktorom UNRWA operuje
- UNRWA „zdedila“ určitú rodovú diskrimináciu čo sa týka implementácie jej vlastnej definície; registrovaná utečenkyňa, ktorá sa vydala za osobu, ktorá nie je utečencom, stráca svoj status utečenkyne (aj keď ho neskôr môže opäť nadobudnúť v prípade, ak ovdovie alebo sa rozvedie), zatiaľ čo muž- utečenec si tento status zachováva aj v prípade, ak sa ožení s osobou, ktorá nie je utečencom.<sup>[10]</sup>

Osoby, ktoré sú „palestínskymi utečencami“ majú nárok na „registráciu v Registračnom systéme UNRWA a sú oprávnené využívať služby UNRWA“, pričom UNRWA „sprístupní svoje služby neregistrovaným osobám vysídleným v dôsledku násilných stretov, ktoré sa odohrali v roku 1967 a neskôr“.<sup>[11]</sup> Overiť si, či je daná osoba registrovaným „palestínskym utečencom“ alebo či je zaevidovaná ako osoba, ktorá využíva služby poskytované UNRWA je možné na internetovej stránke UNRWA.<sup>[12]</sup>

Ako bolo zmienené vyššie, v súčasnosti počet zaregistrovaných palestínskych utečencov predstavuje päť a pol milióna, pričom asi tretina z nich žije v 58 oficiálnych palestínskych utečeneckých táboroch vo vyššie zmienenej geografickej oblasti, čiže na území, ktoré bolo hostiteľskou krajinou dané do dispozície UNRWA za účelom poskytnutia ubytovania palestínskym utečencom a vytvorenia vybavenia, ktoré uspokojuje ich potreby. Utečenci teda nevlastnia pôdu, na ktorej sa tábor nachádza, ale majú právo túto pôdu užívať. Zvyšné dve tretiny registrovaných utečencov býva v dedinách a mestách hostiteľských krajín, v pásme Gazy a na Západnom brehu rieky Jordán.

### Aktivity UNRWA, jej financovanie a aktuálne výzvy

V prvých rokoch svojej existencie sa činnosť UNRWA zameriavala predovšetkým na integráciu palestínskych utečencov v ich „nových dočasných“ domovoch, na ich zapájanie do pracovného trhu a poskytovanie núdzovej pomoci, akou sú potraviny, oblečenie či prístrešok. Postupne sa táto pomoc

vyprofilovala a zamerala sa na všeobecnú podporu sociálneho rozvoja utečeneckej populácie. Z politického hľadiska bolo úlohou UNRWA poskytovať „stabilitu v strategicky dôležitom regióne prostredníctvom materiálnej pomoci utečencom...“. Prostredníctvom svojich programov sa zameriava na stratégiu presídľovania utečencov, ktorá je vo svojom jadre humanitárnym programom, ale s politickými následkami.

UNRWA v súčasnosti spravuje a podporuje viac ako 900 zariadení, kde zamestnáva takmer 32-tisíc osôb. Väčšina týchto zamestnancov sú samotní Palestínčania, čo UNRWA odlišuje od iných agentúr a úradov OSN, kde je dodržiavaný medzinárodný princíp reprezentácie. Tento prístup sa považuje za mimoriadne prínosný, keďže medzi pracovníkmi UNRWA a príjemcami jeho služieb panuje vzťah dôvery a porozumenia. Z tohto pohľadu UNRWA reprezentuje určitý mikrokozmos palestínskej spoločnosti, jej archívy sa považujú za súčasť palestínskeho národného dedičstva. Prostredníctvom svojich aktivít úrad poskytuje aj priestor na rast palestínskej komunity v exile.<sup>[13]</sup> Taktiež VZ OSN pravidelne zdôrazňuje „zásadnú úlohu, ktorú (UNRWA) zohráva od svojho založenia v zmierňovaní ťažkého údelenia palestínskych utečencov prostredníctvom činnosti v oblasti vzdelávania, zdravotníctva, pomoci, sociálnych služieb a pomoci v mimoriadnych situáciách“.

V súčasnosti UNRWA poskytuje svoje služby v šiestich hlavných oblastiach:

- Vzdelávací program
- Zdravotnícky program
- Podporný a sociálny program
- Program mikrofinancovania a mikropodnikania
- Jednotka pre rozvoj infraštruktúry a zlepšenie táborov
- Núdzové programy

Priority úradu, v angličtine nazývané Human Development Goals (čiže akési ciele ľudského rozvoja) sú nastavené tak, aby palestínski utečenci:

- Získali vedomosti a zručnosti
- Viedli dlhé a zdravé životy
- Dosiahli primerané životné podmienky
- Užívali si ľudské práva v najširšom možnom rozsahu <sup>[14]</sup>

UNRWA zodpovedá za utečenecké tábory, registruje nových palestínskych utečencov, rozhoduje o udelení statusu utečenca, a taktiež sa angažuje aj horeuvedených oblastiach, čiže plní tzv. kvázi-štátne funkcie, ktoré fungujú paralelne popri službách poskytovaných tradičným verejným sektorom. Tieto situácie sú často nazývané „právnymi anomáliami“. Služby ako vzdelávanie či zdravotníctvo sú za štandardných okolností poskytované verejným sektorom, UNRWA teda pri angažovaní v týchto oblastiach musí spolupracovať s miestnymi orgánmi v oblastiach, kde pôsobí. Keďže UNRWA hrá hlavnú úlohu pri poskytovaní verejných služieb palestínskym utečencom, plne nahrádza štátny aparát (na

Západnom brehu a v pásme Gazy) a predstavuje poskytovateľa verejných statkov, býva niekedy označovaná aj ako „Modrý štát“, čo je odkaz na modrú vlajku OSN.<sup>[15]</sup>

UNRWA vykonáva svoje úlohy vo vzťahu k palestínskym utečencom aj v spolupráci s Izraelom, pričom tento vzťah je často označovaný ako „neľahké manželstvo z rozumu“. Spolupráca sa začala v roku 1967 a jej základom bola výmena listov medzi vtedajším izraelským poradcom na ministerstve zahraničných vecí Michaelom Comayom a generálnym tajomníkom UNRWA Dr. Lawrencom Michelmorem, prostredníctvom ktorých sa Izrael zaviazal k „plnej kooperácii izraelských orgánov ... [pri] napomáhaní a vykonávaní úloh UNRWA“. Táto spolupráca funguje aj v súčasnosti, aj keď Izrael pravidelne vyjadruje vážne výhrady k politickej agende úradu, a to najmä kvôli vzťahu medzi UNRWA a hnutím Hamas, ktoré je Európskou úniou (EÚ) a USA považované za teroristickú organizáciu. Podľa oficiálneho vyhlásenia izraelského ministerstva zahraničných vecí čelní predstavitelia UNRWA ignorujú činnosť Hamasu, ktorá smeruje k podnecovaniu násilia, pričom hnutie využíva obyvateľov pásma Gazy ako ľudské štíty pri útokoch na izraelské ciele.<sup>[16]</sup>

Ako bolo spomenuté vyššie, najväčšou výzvou pre UNRWA je v súčasnosti nedostatok finančných prostriedkov, keďže počet utečencov, ktorým pomáha, sa rapídne zvýšil, pričom ich chudoba sa prehľbuje. Ročný rozpočet UNRWA je asi 1.2 miliardy dolárov a väčšina týchto prostriedkov je zameraná na programy a pomoc pre samotných palestínskych utečencov. V tejto oblasti je úrad závislý od dobrovoľných príspevkov, a to najmä zo strany jednotlivých štátov a medzinárodných organizácií.<sup>[17]</sup>

USA doteraz prispeli na činnosť agentúry viac ako šiestimi miliardami dolárov, pričom rozhodnutie vlády prezidenta USA Donalda Trumpa obmedziť finančné príspevky UNRWA s účinnosťou od roku 2018 malo mimoriadne negatívny vplyv nielen na samotných utečencov, ale aj na politickú klímu v regióne. USA kritizujú UNRWA pre údajné umelé navyšovanie počtu palestínskych utečencov a neprimeranosť výšky ich finančného bremena vo vzťahu k iným štátom a organizáciám.<sup>[18]</sup>

## **Záver**

Izraelsko-palestínsky konflikt, ktorý sa v priebehu rokov stal dominantnou črtou blízkovýchodného regiónu, je jedným z najkontroverznejších problémov súčasného sveta, a taktiež najdlhšie trvajúcim konfliktom moderných dejín. Ide o nesmierne komplexnú tému s mnohými aspektmi, medzi ktoré patrí aj problematika palestínskych utečencov. Jednou z odpovedí medzinárodného spoločenstva, ktorá mala viesť k riešeniu situácie, bolo založenie UNRWA, čiže úradu s pôvodne dočasným mandátom, ktorý však už onedlho vstúpi do ôsmej dekády svojej existencie. Tento úrad sa stal synomom pomoci palestínskym utečencom a je s nimi neoddeliteľne spätý, dejiny UNRWA sú vlastne dejinami palestínskych utečencov a naopak.

Aj keď UNRWA momentálne čelí kritike najmä z dôvodu jeho (ne)flexibility a neriešenia jadra palestínskej utečeneckej otázky, treba zdôrazniť, že úlohou úradu nie je hľadať riešenie konfliktu, ale poskytovať pomoc a služby palestínskym utečencom v oblasti svojej pôsobnosti. Cieľom je napomáhanie dosiahnutiu ľudského rozvoja palestínskych utečencov a zlepšenie ich životnej situácie. Pri dosahovaní tohto cieľa úrad potrebuje nemalé finančné prostriedky, a rozhodnutie USA z roku 2018

o ich výraznom obmedzení malo negatívny vplyv nielen na samotných príjemcov týchto prostriedkov, ale aj na celkovú politickú klímu v regióne.

UNRWA je najstarším humanitárnym orgánom OSN a aj napriek uvedenej kritike hrá stále dôležitú rolu v rámci súčasného politického diania, keďže momentálne neexistuje lepšia platforma pre pomoc palestínskym utečencom. Úrad si však uvedomuje potrebu zmien a v roku 2007 sám začal reformu, ktorej cieľom je zmodernizovať vlastné štruktúry a lepšie a efektívnejšie odpovedať na neustále sa meniace výzvy.

### **Použité informačné zdroje**

BBC: US ends aid to Palestinian refugee agency UNRWA. London: 2018. [cit. 22-10-2019]. Dostupné na internete: <<https://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-45377336>>

Bocco, R., UNRWA and the Palestinian Refugees: A History within History, Oxford: Refugee Survey Quarterly [online]. 2009, vol. 28, no. 2-3. [cit. 22-10-2019]. Dostupné na internete: <<http://rsq.oxfordjournals.org/content/28/2-3/229.full>>

Dohovor o právnom postavení utečencov z roku 1951 a jeho Protokol z roku 1967

Hlaváčová, L., Analýza pôsobenia UNRWA vo vybraných krajinách Blízkeho východu: diplomová práca. Praha: Univerzita Karlova, 2013, str 28

Israel Ministry of Foreign Affairs: Israael refutes allegations of UNRWA Commisioner-General Krähenbul [online]. 2018. [cit. 10-10-2019]. Dostupné na internete: <<https://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2018/Pages/Israel-refutes-allegations-of-UNRWA-Commissioner-General-Kr%C3%A4henb%C3%BChl-24-May-2018.aspx>>

Rezolúcia VZ OSN 302 (IV) z 8. decembra 1949

United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East. [cit. 22-10-2019]. Dostupné na internete: <<http://www.unrwa.org/>>

Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov- Agentúra pre utečencov. Revidovaná správa o použiteľnosti článku 1D Dohovoru z roku 1951 týkajúceho sa štatútu utečencov v prípade Palestínskych utečencov [online]. Ženeva, 2009. 6 s. [cit. 22-10-2019]. Dostupné na internete: <<http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opensslpdf.pdf?reldoc=y&docid=4f2fbb6c2>>

Zanotti, J., U.S. Foreign Aid to the Palestinians. Washington: Congressional Research Services, 2018, 28s. [cit. 24-10-2019]. Dostupné na internete: <<https://fas.org/sgp/crs/mideast/RS22967.pdf>>

## **Poznámky pod čiarou**

[1] Paragraf 7, písmeno a) a b) rezolúcie VZ OSN 302 (IV) z 8. decembra 1949

[2] United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East. [cit. 22-10-2019]. Dostupné na internete: <<http://www.unrwa.org/>>

[3] Zanoliti, J., U.S. Foreign Aid to the Palestinians. Washington: Congressional Research Services, 2018, 28s. [cit. 24-10-2019]. Dostupné na internete: <<https://fas.org/sgp/crs/mideast/RS22967.pdf> >

[4] Bocco, R., UNRWA and the Palestinian Refugees: A History within History, Oxford: Refugee Survey Quarterly [online]. 2009, vol. 28, no. 2-3. [cit. 22-10-2019]. Dostupné na internete: <<http://rsq.oxfordjournals.org/content/28/2-3/229.full>>

[5] Článok 1, bod A2: Dohovor o právnom postavení utečencov z roku 1951 a jeho Protokol z roku 1967

[6] Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov- Agentúra pre utečencov. Revidovaná správa o použiteľnosti článku 1D Dohovoru z roku 1951 týkajúceho sa štatútu utečencov v prípade Palestínskych utečencov [online]. Ženeva, 2009. 6 s. [cit. 22-10-2019]. Dostupné na internete: <<http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4f2fbb6c2>>

[7] Hlaváčová, L., Analýza pôsobenia UNRWA vo vybraných krajinách Blízkeho východu: diplomová práca. Praha: Univerzita Karlova, 2013, str 28

[8] Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov- Agentúra pre utečencov. Revidovaná správa o použiteľnosti článku 1D Dohovoru z roku 1951 týkajúceho sa štatútu utečencov v prípade Palestínskych utečencov [online]. Ženeva, 2009. 6 s. [cit. 22-10-2019]. Dostupné na internete: <<http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4f2fbb6c2>>

[9] United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East. [cit. 22-10-2019]. Dostupné na internete: <<http://www.unrwa.org/>>

[10] Bocco, R., UNRWA and the Palestinian Refugees: A History within History, Oxford: Refugee Survey Quarterly [online]. 2009, vol. 28, no. 2-3. [cit. 22-10-2019]. Dostupné na internete: <<http://rsq.oxfordjournals.org/content/28/2-3/229.full>>

[11] United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East. [cit. 22-10-2019]. Dostupné na internete: <<http://www.unrwa.org/>>

[12] Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov- Agentúra pre utečencov. Revidovaná správa o použiteľnosti článku 1D Dohovoru z roku 1951 týkajúceho sa štatútu utečencov v prípade Palestínskych utečencov [online]. Ženeva, 2009. 6 s. [cit. 22-10-2019]. Dostupné na internete: <<http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4f2fbb6c2>>

[13] Bocco, R., UNRWA and the Palestinian Refugees: A History within History, Oxford: Refugee Survey Quarterly [online]. 2009, vol. 28, no. 2-3. [cit. 22-10-2019]. Dostupné na internete: <<http://rsq.oxfordjournals.org/content/28/2-3/229.full>>

[14] United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East. [cit. 22-10-2019]. Dostupné na internete: <<http://www.unrwa.org/>>

[15] Bocco, R., UNRWA and the Palestinian Refugees: A History within History, Oxford: Refugee Survey Quarterly [online]. 2009, vol. 28, no. 2-3. [cit. 22-10-2019]. Dostupné na internete: <http://rsq.oxfordjournals.org/content/28/2-3/229.full>

[16] Israel Ministry of Foreign Affairs: Israael refutes allegations of UNRWA Commisioner-General Krähenbul [online]. 2018. [cit. 10-10-2019]. Dostupné na internete: <https://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2018/Pages/Israel-refutes-allegations-of-UNRWA-Commissioner-General-Kr%C3%A4henb%C3%BChl-24-May-2018.aspx>

[17] Zanoliti, J., U.S. Foreign Aid to the Palestinians. Washington: Congressional Research Services, 2018, 28s. [cit. 24-10-2019]. Dostupné na internete: <https://fas.org/sqp/crs/mideast/RS22967.pdf> >

[18] BBC: US ends aid to Palestinian refugee agency UNRWA. London: 2018. [cit. 22-10-2019]. Dostupné na internete: <https://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-45377336>